

de intellectueel in sociologisch perspectief (verschillende theorieën over de intellectuelen worden samengevat, onder meer die van K. Mannheim en van T. Geiger), intellectuelen tussen geest en macht, maar slechts *twintig*, overigens zeer boeiende bladzijden, aan T. Mann. Het tweede deel is een soort *ad hoc* constructie, die de overgang van de Russische situatie naar de toestand tussen de twee wereldoorlogen moet belichten. Daarbij dient echter gezegd dat de informatie van de auteur opvallend uitgebreid is en dat verwijzingen naar andere intellectuele figuren en hun mogelijke invloeden talrijk zijn. Van Oudvorst spant zich ook in, en met succes, om de begrippen die hij gebruikt zo precies mogelijk te bepalen. Het boek leest vlot, taal en structuur zijn zeer duidelijk en de stof blijft boeiend. Wie het werk doorneemt zal enorm veel leren : de auteur heeft ontegensprekelijk een 'didaktisch' talent, wat echter niet betekent dat hij de stof vereenvoudigt.

Om te besluiten een paar kritische opmerkingen, die mijn waardering voor het gepresteerde werk niet verminderen. Ik zou mijn hoofdbezwaar als volgt articuleren : te veel geschiedenis en sociologie, te weinig literatuur. Het literaire — en de vijf auteurs worden bestudeerd omdat ze grote schrijvers zijn — wordt wat door de historische en sociologische gegevens uitgedoofd. Indien Van Oudvorst wel commentaar aan de literaire structuur van de besproken romans wijdt, wordt nergens de nadruk op *l'écriture* gelegd, schriftuur waardoor een tekst juist literair is. Het is opvallend dat essays en romans op dezelfde manier behandeld worden en dat de auteur nergens de vraag stelt of de wijze waarop de intellectuelen voorgesteld worden al naargelang het gekozen genre verandert. In de titel van het werk komt verder het woord verbeelding voor : maar het imaginaire, waardoor de historische en sociologische werkelijkheid getransfigureerd en tot een kunstwerk wordt omgetoverd, komt te weinig aan zijn trekken. De geschiedenis en de sociologie van de literatuur mochten inderdaad historisch en sociologisch zijn, maar de specificiteit en de specifieke middelen van hun onderwerp mogen niet onder de last van de historische of sociologische methode verdwijnen.

Maurice WEYEMBERGH

OOSTEUROPESE CULTUUR

Peter Krug, *Oost-Europa in de spiegel. Cultuurhistorische en literaire verkenningen*, Kampen. Kok Agora/Kapellen, DNB/Pelckmans, 1991, 261 blz. 790 Bfr., ISBN 90 289 1599 0.

Zoals *Dichters, denkers en rebellen* (1990) van dezelfde auteur bevat onderhavig werk een verzameling min of meer van elkaar losstaande essays. Ook weer over literatuur en cultuur, maar ditmaal niet die van Rusland, maar die van onze Oosteuropese burenen. Wie een systematische behandeling verwacht van de historische ontwikkelingen in de Oosteuropese cultuur — of, exacter : culturen — zal wellicht ook in dit boek teleurgesteld

zijn, maar wie het leest als een verzameling essays over diverse aspecten van Oosteuropese culturele stromingen en van hun literatoren heeft toch een lezenswaardig boek ter hand.

In een eerste deel schetst Peter Krug de complexe historische verhoudingen tussen Rusland en Europa en onderzoekt hij het verbond der Hanze-steden als één van de belangrijkste schakels tussen Oost en West van de veertiende tot de zestiende eeuw. Een schets van het leven van Erasmus moet ertoe strekken te illustreren hoe sterk de banden tussen Oost- en West-Europa toen waren. Interessant is hierbij dat de Oosteuropese cultuur weliswaar steeds duidelijk een cultuur 'tussen' de Westeuropese en de Russische is geweest, maar toch ook een cultuur die, naast eigen karakteristieken, heel wat minder van de Westeuropese, dan van de Russische verschilt. In een tweede deel gaat Krug nader in op het nationaliteitsvraagstuk en op de minderheidsproblematiek in Oost-Europa en de Sovjet-Unie, een onderwerp waaraan ook door Freddy De Pauw recent in zijn (m.i. wat dat onderwerp betreft heel wat beter) boek over *Volken zonder Vaderland. Centraal- en Oost-Europa* (1992) ruime aandacht wordt gegeven. Die informatie is meer dan nuttig, nu we in een historische periode zijn beland waarin we worden geconfronteerd met precies dezelfde tegenstellingen en problemen als die waarmee onze twintigste eeuw een aanvang nam. En het is indrukwekkend wanneer we kennis maken met de eigenheid van de tientallen volkeren en culturen in Oost-Europa, evenals met hun vaak uiterst wispelturige demografische verspreiding. De geschiedenis heeft hier beslist geen 'rationeel patroon' gevolgd en is er evenmin in geslaagd de nationale identiteiten in de pletwals van de moderniteit en van het 'reëel bestaande socialisme' achter zich te laten, integendeel. Juist die nationaal-culturele identiteit vormt hét centrale referentiepunt op grond waarvan de volkeren in Oost-Europa een fierheid en een wij-identiteit ontwikkelen. Daarom is het voor ons des te meer van belang kennis te maken met de specificiteiten van culturen als die van Slovakije, Macedonië, Roemenië, Moldavië, Transsylvanië, Moravië, Vojvodina enzovoort, maar ook met geestelijke stromingen als het bogomilisme in Joegoslavië of het hussitisme en de Boheemse broederschap in Tsjechoslowakije.

In de volgende twee delen van zijn boek karakteriseert Peter Krug steeds een aantal literaire of politieke figuren tegen de achtergrond van hun nationale cultuur en presenteert hij een korte inhoud van hun belangrijkste publicaties; Polen, met Jozef Pilsudski en Czeslaw Milosz, Tsjechoslowakije met Comenius, Thomas Masaryk, Milan Kundera en Vaclav Havel, Hongarije met György Konràd, Joegoslavië met Danilo Kis, Roemenië met Panaft Istrati, Griekenland met Nikos Kazantzakis. Hij behandelt tenslotte ook de relaties tussen Turkije en Europa en de hervormingen van Kemal Atatürk evenals de Armeense tragedie. Krug weet ons steeds kort en bondig in te wijden in het oeuvre en de denkwereld van een auteur. Persoonlijk ben ik nooit erg gelukkig met 'korte samenvattingen' die men van het literaire oeuvre van een auteur geeft. Indien zij er echter toe kunnen aanzetten de werken zélf te lezen, dan hebben zij wellicht enige 'ontsluitende' zin.

Krug is, zoals gezegd, niet bepaald het type van de systematiserende auteur die op grond van een aantal duidelijke uitgangspunten zijn onderwerpen te lijf gaat, maar als pretentieuze essays mogen de in dit boek verzamelde opstellen er best zijn. Wel is het me een raadsel waarom er over Bulgarije (en Albanië...) niets is opgenomen, terwijl Griekenland (en Turkije...) blijkbaar wel zijn ingepast in een boek over Oost-Europa. Maar

wellicht heeft die opmerking iets te maken met mijn grotere hang naar encyclopedische 'overzichtelijkheid'.

Koen RAES

SAMUEL BECKETT

Carla Locatelli, *Unwording the World. Samuel Beckett's Prose Works After the Nobel Prize*, Philadelphia. University of Pennsylvania Press, 1990, 275 blz., £ 27, 50, ISBN 0 8122 8232 9

Peter John Murphy, *Reconstructing Beckett. Language for Being in Samuel Beckett's Fiction*, Toronto. University of Toronto Press, 1990, 216 blz., £ 27,50, ISBN 0 8020 5868 X

Hoewel de Ierse auteur van novellen en theaterstukken, Samuel Beckett (1906-1989), zijn belangrijkste werken in het Frans heeft geschreven — een groot deel van zijn leven woonde en werkte hij in en om Parijs — komt de grootste en meeste academische aandacht voor zijn oeuvre uit de angelsaksische wereld. Al vele jaren woedt er in een aantal Amerikaanse en Canadese universiteiten een ware 'Beckett-Forschung' die haar weerga op het Europese continent niet kent — hoewel de jongste tijd een opleving van de Beckett-belangstelling waar te nemen valt, zoals tijdens het Beckett-festival in Den Haag in het voorjaar van 1992 is gebleken. Hoedanook, Beckett blijft fascineren, hoewel het zich met zijn werk inlaten toch geen pretje is. Heel wat novellen, romans, korte stukjes en toneelstukken kunnen zeker niet gemakkelijk heten en stellen het uithoudingsvermogen van de lezer op de proef. Er is echter nog meer : ondanks het soms groteske karakter van de uitgebeelde wereld, valt een morbide dimensie niet te ontkennen, zodat men niet zomaar naar een boek van Beckett grijpt. Men kan dit in een zekere zin ook van Kafka zeggen, maar de vergelijking gaat niet volledig op, omdat Kafka steeds een helderheid heeft nagestreefd die men bij de Ierse auteur niet kan terugvinden, met als gevolg dat Kafka's Verzameld Werk als zoete broodjes wordt verkocht.

De twee boeken die we hier recenseren zijn exemplarisch voor de recente zoektocht naar betekenis en zin in het oeuvre van Samuel Beckett. Het eerste, van de Italiaanse geassocieerde hoogleraar Engels aan de universiteit van Bologna, Carla Locatelli, die in de Verenigde Staten werkzaam is geweest, is een heel gesofisticeerde studie die uitvoerig van de hedendaagse deconstructionistische literatuurtheorie gebruik maakt. Het boek bestaat uit twee uitvoerige delen. Het eerste is inleidend en schetst nauwgezet Becketts evolutie in zijn evocatie van het subject in de verhouding tot de wereld en de thema's die deze evocatie ondersteunen en vormgeven. Tegelijk gaat Locatelli een uitvoerige dialoog aan met de bestaande secundaire literatuur om haar eigen deconstructionistische positie in de literatuurtheorie en in de hermeneutische praktijk af te bakenen. Deze positie wordt nu niet